

ВЪРХУ НЯКОИ СЪВРЕМЕННИ ПРОБЛЕМИ И АСПЕКТИ НА ПАТРИОТИЧНОТО ВЪЗПИТАНИЕ ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО ПО ГЕОГРАФИЯ

М. Печевски

Патриотичното възпитание е една от основните задачи на географията като учебен предмет през епохата на Възраждането, при капитализма и сега при народната власт, макар че целите и смисълът на това възпитание са били различни през тези три епохи. Проблемата на патриотичното възпитание се налага в наши дни чрез своята важност и чрез своята актуалност. С нея се занимават сега редица държавни и партийни органи. Според нас главните причини за актуалността на тази проблема са следните:

Първо, патриотичното и интернационалното възпитание са една от съставките на марксистко-ленинската идеология и възпитание. А в момента то е едно от основните средства в борбата против буржоазната пропаганда у нас. Последната, както е известно, все повече се активизира и използва всички средства, включително и различните форми на идеологическата диверсия, за да оказва влияние върху съзнанието и чувствата на младежта в целия свят, в това число и върху нашата младеж. Трябва да отбележим, че в някои случаи, макар и частично, тя има временни успехи.

Второ, основните цели и задачи на нашето днешно училище бяха определени още в началото на народната власт. Чрез тяхното творческо изпълнение училището взе дейно участие в изграждане основите на социализма у нас. Оттогава в продължение на двадесет и пет години нашата страна осъществи такива постижения, каквито редица други страни са придобили в продължение на много десетилетия, дори през цяло столетие. В резултат на това сега нашата родина се превърна в модерно развита промишлено-аграрна социалистическа страна, с тенденции за още по-голям напредък през следващите години. Всичко това поставя в момента нови и все по-високи изисквания към подготовката на всички млади кадри. А това е една от основните задачи преди всичко на нашето училище. Ето защо през последните години то е в процес на коренно и качествено ново преустройство. Една от проблемите на това преустройство е патриотичното и интернационалното възпитание на нашата младеж, защото то се явява могъщ фактор при подготовката на нашата младеж за активно включване и съзнателно участие при изпълнението на народостопанските планове. В такъв смисъл

патриотичното възпитание става творческа сила в нашето социалистическо развитие, и то с голяма актуалност и значение.

Трето, патриотичното и интернационалното възпитание са една от главните съставки от подготовката на нашата младеж за отбраната на родината, а в случай на нужда те стават и могъщо средство при самата отбрана. Актуалността на военно-патриотичната подготовка на нашата младеж, особено сега, не е необходимо да се доказва. Тя е органически неразделна част от учебно-възпитателната работа на днешното наше училище, като между другото се осъществява и със специален учебен предмет.

Изложените по-горе съображения за актуалността на проблемата за патриотичното и интернационалното възпитание на нашата младеж не могат да се считат като субективно разбиране и виждане, защото основания за тях в изложения смисъл могат да се намерят и в редица партийни и държавни документи от първостепенна важност. Например на 12. X. 1967 г. др. Т. Живков внесе за разглеждане в Политбюро на ЦК на БКП специално разработени тезиси: „Някои основни проблеми на работата на партията с младежта и Комсомола“. Както е известно, те бяха публикувани за широко всенародно обсъждане. В края на същата година се състоя Декемврийският пленум на ЦК на БКП по проблемите, поставени в тезисите. Един от основните въпроси на този пленум беше патриотичното възпитание на нашата младеж. Във връзка с това бяха направени редица констатации и оценки на цялата досегашна работа на партията по патриотичното възпитание. Въз основа на тях бяха взети и съответни решения. Тези констатации, оценки и решения имат извънредно важно инструктивно значение за днешното наше училище и за обучението по отделните учебни предмети, защото и в бъдеще патриотичното възпитание остава основна тяхна задача. За творческото изпълнение на тези решения е необходимо те да бъдат конкретизирани за всеки учебен предмет съобразно с неговата специфика. Това изискване важи особено много за географията, защото наред с историята и литературата тя е един от учебните предмети с най-много и разнообразни възможности за патриотичното и интернационалното възпитание на нашата младеж. Във връзка с тези възможности се поставя въпросът и за нейните задължения и по изпълнението на тази отговорна държавна и идеологическа задача.

Целта на нашето проучване, изложено в настоящата статия, е да се разкрият, конкретизират и поставят методически проблемите и аспектите на патриотичното и интернационалното възпитание чрез обучението по география в духа, смисъла и решенията на Декемврийския пленум на ЦК на БКП от 1967 г. Практически с това ще се помогне да бъде насочено правилно обучението по география през следващите години и да се изясни ролята и мястото на географията в различните видове наши училища. За целта ние направихме системни наблюдения и опити в ежедневната практика на училището с ученици от различни възрасти и с различна географска и обща научна подготовка.

Проблемата за патриотичното и интернационалното възпитание на нашата младеж е поставена на много широка основа в тезисите и в решенията на Декемврийския пленум на ЦК на БКП от 1967 г. Географията, разбира се, няма пряко отношение към всички въпроси, изложени в тях. Ето защо ние се опираме само на онези положения в тях, за изпълнението на които географията може да допринесе.

И в двата източника се констатира, че „през последните години е извършено немалко за патриотичното възпитание на подрастващите поколения. Но това все още е далеч недостатъчно. . . В целокупната наша работа още има подценяване на патриотичното възпитание на народа и особено на младежта. . .“ Констатира се също така, че „не само не се използва в достатъчна степен нашето славно минало за възпитание на младежта в патриотичен дух, но едва ли има друга държава, която да позволява такова подценяване. . . на нейното историческо минало“¹. Освен на историческото минало в посочените документи голямо значение за патриотичното възпитание на младежта се отдава и на нашето героично социалистическо съвремие. За да може да се осъществи това, е необходимо да се създадат за училището съответни учебници, книги, учебни филми и други пособия, „... които да пресъздадат нашето кипящо съвремие, да поставят големите проблеми на нашето развитие, да воюват за голямата правда на нашия живот, да покажат ярко днешния ден на нашата родина, величието на нашето дело, защото и нашето героично настояще е могъщ извор на патриотични чувства, на гордост, на духовен подем“².

Да се изучава добре целокупният съвременен живот на нашия народ е абсолютно необходимо, защото „... нашата младеж не е някаква абстрактна младеж. Тя не се ражда и не расте на ничия земя, а има свой род. . . , свое отечество и наше героично социалистическо настояще.“³ Ето защо както в тезисите, така също и в материалите от Декемврийския пленум се дават указания „да се постави по новому и да се засили решително възпитанието на нашата младеж в патриотичен дух, в обич към родната земя, към нейните красоти, към родните села и градове, в любов и уважение към нашия народ, към неговия бит, в обич към българската държава и към БКП, в любов и гордост към нашето героично социалистическо съвремие, в преданост към делото на комунизма“⁴.

Неразделно и в тясна връзка с проблемата за патриотичното възпитание се поставя и тази за интернационалното възпитание на нашата младеж. Между другото в тезисите се посочва, че „подценяването на патриотичното възпитание, допускането на национален нихилизъм и чуждопоклонничество е не само вредно и опасно от гледна точка на националните интереси, но то противоречи и на. . . възпитанието в интерна-

¹, ²Тезиси на ЦК на БКП—„Някои основни въпроси на работата на партията с младежта и Комсомола“, раздел V, 1967.

³, ⁴ Пак там, раздел V, т. 5.

ционален дух. Не е възможно правилно интернационално възпитание, без да се култивира любов към собствения народ, към социалистическата родина и обратно. . . Патриотизмът и интернационализмът са две неделими части от онази сплав, която се нарича комунистическо възпитание. . . Поставяйки днес ударението върху патриотизма, ние искаме да преодолеем неговото изоставане. . . , временната диспропорция между него и интернационалното възпитание, и то не за да създаваме шовинисти, а да създаваме патриоти-интернационалисти, цялостно изградени комунистически личности.¹

В тезисите (раздел VII) се поставят редица въпроси и във връзка с населението на нашата родина, каквито са тези за раждаемостта, смъртността, естествения прираст, остаряването на нацията и др.

Географията като наука, респективно и като учебен предмет, има извънредно пряка връзка и отношение към проблемите на патриотичното и интернационалното възпитание и към населението на България в изложените по-горе аспекти. Някои от тях обаче са дадени много обобщено в посочените партийни документи и ако се конкретизира съдържанието им, ще се разкрият още по-широко възможностите и задълженията на географията за патриотичното и интернационалното възпитание. Например понятието „нашата земя“ обхваща в себе си: релефа, климата, водното богатство, полезните изкопаеми, почвите, растителността и животинските ресурси на нашата родина. Или да вземем понятието „нашето героично социалистическо настояще“. В него се включва цяла система от въпроси, към които единствено обучението по география има най-пряко отношение, например: населението, днешните селища, административното деление, държавното и обществено-политическо устройство, нашето социалистическо селско стопанство, промишлеността, туристическото дело, връзките ни с чужбина и др.

Изброените, както и редица други въпроси от нашето социалистическо съвремие се осветляват от географията пред учениците не само от научна, а и от идейно-възпитателна гледна точка, защото „нашето училище трябва да стане не само ковачница за подготовката на добре обучени труженици, но и могъщ идеологически институт за правилно възпитание и идейно въздействие върху младото поколение“².

В тезисите и в материалите от Декемврийския пленум на ЦК на БКП през 1967 г. се обръща внимание, че наред с природните науки „... трябва да се издигне решително и ролята на обществените науки във възпитанието и формирането на марксистически мироглед у младежта“³. Географията, както е известно, заема междинно положение спрямо тези два клона на науките и тъкмо това ѝ дава възможности да играе специална и важна роля при изграждане на мирогледа на учениците и при тяхното патриотично и интернационално възпитание.

¹Тезиси на ЦК на БКП . . . 1967, раздел V, т. 5.

²Пак там, раздел II, т. 1.

³Пак там, раздел VI, т. 3.

Икономическата география като обществена наука е единствена в училищата ще запознава учениците със стопанските основи на производството и с неговите икономически закони от марксистическа гледна точка.¹ А това налага нейното изучаване да бъде застъпено във всички общообразователни и професионално-технически училища и техникуми.

Освен учебното съдържание по отделните учебни предмети важно значение за осъществяване на патриотичното и интернационалното възпитание в училището имат още организацията, средствата и методите на самото обучение. В тезисите от 12. X. 1967 г. и в материалите от Декемврийския пленум на ЦК на БКП на тях се обръща също така сериозно внимание. Например в тези важни партийни документи се констатира, че „... нашата идеология, обществените науки не се поднасят така, че да завладеят ума и сърцето на младежта, да запалят още по-силно огъня на социалистическото верую в нея, да я вдъхновяват за нови дела“. И като основна причина за тази слабост се сочат някои учебници, „които са написани обикновено скучно, трудно разбираемо. От същите недъзи страдат уроците, лекциите и беседите, които се изнасят в учебните заведения и Комсомола.“²

Ако се преценят от такава гледна точка учебниците, уроците, лекциите и методите при обучението по география, ще се установи, че и в тях има немалко недостатъци и слабости, които ще бъдат сериозна пречка, за „да се постави поновому и да се засили решително възпитанието на нашата младеж в патриотичен дух“, както се изисква в тезисите. Досега вниманието на авторите на учебниците и другите пособия по география е било насочено към разработването им главно от научна гледна точка. Същото нещо правят учителите по отношение на техните уроци. Постиганията в това направление, общо взето, са добри. Обаче в разработките на учебното съдържание от гледна точка на патриотичното и интернационалното възпитание на учениците все още има известно омаловажаване и подценяване на тази важна задача. Има учебни пособия и уроци на учители по география, които търпят сериозна критика във възпитателно отношение. Първо, в тях не винаги се подбират най-важните обекти, чрез обяснението на които може да се възпитава сериозно в патриотичен и интернационален дух. Второ, там, където пък са включени правилно такива обекти, изложението за тях в текста на уроците или чрез словото на учителя се поднася на учениците толкова сухо, схематично и бездушно, че то не може да събуди у тях никакви патриотични чувства, представи и преживявания. Нещо повече, не са отделни случаи, когато подобни моменти от уроците се поднасят пред учениците едва ли не под формата на лозунги и наставления в патриотизъм или интернационализъм. Безспорно е, че в такава форма уроците не могат да грабнат изведнъж сърцето и душата на ученика и да събудят у него патриотични чувства, национална

¹ В случая изключваме само няколко урока по полит. икономия, дадени като дял от курса по „Основи на комунизма“.

² Тезиси на ЦК на БКП . . . , 1967, раздел VI, т. 3.

гордост и др. До такива изводи ни доведоха направените устни и писмени проверки върху някои разработки в учебниците или в изложението на учители, включени с патриотично-възпитателна цел. Обратно, в класове, където учителят не се придържа строго към разработките в учебника, а сам ги осмисля научно, много по-задълбочено и ги насаща с необходимата емоционалност и образност, резултатите от патриотичното въздействие са съвсем други — по-добри, по-задълбочени, по-творчески и по-трайни.

Практическият извод от извършените наблюдения е, че за да се осмисли поновому и да се подобри решително патриотичното и интернационалното възпитание чрез обучението по география в духа и смисъла на решенията на Декемврийския пленум на ЦК на БКП от 1967 г., е необходимо да се извършва много по-сериозен подбор на фактите, застъпвани в учебниците или в словото на преподавателите, чрез които се цели съответно възпитателно въздействие в патриотичен дух. Опитът на експерименталната работа показва също така, че и по дидактически причини, и поради ограниченото време за преподаване подобри резултати се получават, когато в учебника или при устното изложение на уроците се използват по-малко на брой, но по-важни по значение факти и обекти за въздействие в патриотичен или интернационален дух. Необходимо е обаче те да се изясняват с активното участие на учениците по-пълно, по-аналитично, с повече емоционалност и с повече образност. Останалите по-незначителни материали за тази цел могат да намерят място в хрестоматиите по география, в извънкласните занятия с учениците и другаде.

Сериозна слабост на досегашната учебна работа по география по отношение на патриотичното и интернационалното възпитание е, че то се осъществява от преподавателите главно по рационален път на възприемане. Недостатъчен по обем и не винаги качествен в художествено отношение е картинно-илюстративният материал, който се използва за патриотично-възпитателни цели. В това отношение учебниците и уроците по география в някои чужди страни са по-издържани и могат да ни послужат като пример в бъдещата работа. Например в някои учебници към всеки урок има средно 3—4 картини с подходящо съдържание за патриотично или интернационално възпитание, и то с такава художествена разработка, че още от пръв поглед и разглеждане те грабват вниманието и сърцето на учениците и събуждат у тях съответни чувства и преживявания.

Повишените изисквания към обучението по география относно патриотичното и интернационалното възпитание налагат сериозни подобрения в бъдеще и при работата със статистико-илюстративни материали, използвани и досега у нас във вид на диаграми, схеми, графики и др. От една страна, чрез тях се облекчава авторът при разработката на текста в учебника или пък учителят в устното изложение на урока, като фактите стават по-доказателствени и по-убедителни за учениците. От друга страна, чрез статистическите материали се изразяват по-точ-

но, по-конкретно и по безспорен начин успехите на нашето образователно дело, на нашето здравеопазване, на нашата икономика, а разбирането им улеснява усвояването и възпитава непринудено у учениците чувства на национална гордост и достойнство, на любов към организаторите, вдъхновителите, ръководителите и изпълнителите на задачите за развитието на нашата родина. Статистическите материали са великолепно средство, чрез което се разкрива ролята на нашата наука за практиката и за възпитанието в патриотичен дух. Те са едни от най-убедителните средства в борбата против буржоазната идеологическа диверсия.

Едно от средствата, които използва широко буржоазната диверсия, е училището в западния свят. Ето само един пример в това отношение, отнасящ се пряко и до нашата страна. Вестник „Отечествен фронт“, бр. 7560 от 10. I. 1969 г., публикува статия под заглавие „Учебник“ по география“. В нея авторът изнася с какви „научни истини“ е представена нашата родина в учебник по география за VIII кл. в Съединените американски щати. Между другото в него пише, че „жителите на Източна Европа се препитават главно от земеделие . . .“, че българите били яки земеделци“, че методите на обработване на земята у нас са примитивни . . ., че просветните възможности са ограничени . . ., че „жителите на Източна Европа са отделени от останалия свят чрез желязна завеса, че не знаят истината за некомунистическите страни . . .“ и други.

Достатъчни са само няколко статистически данни за съотношението между нашата промишленост и селското ни стопанство, други за химизацията и механизацията на нашите ТКЗС и трети за това, че нашата страна е на едно от първите места в света по своето образование, за да бъде разбито на пух и прах в съзнанието на учениците това вулгарно изопачаване на истините за нашата родина.

Данни за най-новите постижения на нашата родина не винаги могат да намерят място в учебника по география по чисто технически причини, свързани с преиздаването му през няколко години. Те обаче всякога имат огромно значение като примери на връзката между науката и практиката и за патриотичното възпитание на учениците. Ето защо учителят по география трябва системно и търпеливо да събира подобни материали и да ги използва умело при съответните уроци.

За творческото изпълнение на задачата за решително подобряване патриотичното възпитание на нашата младеж чрез обучението по география особено значение в бъдеще ще придобият и аудио-визуалните учебни средства. Те дават богата храна на сетивното и емоционалното възприемане. Извънредно голям патриотично-възпитателен ефект се получава чрез аудио-визуалните учебни средства, когато се съчетае тяхното използване с подходящи откъси от произведенията на нашето народно литературно и музикално творчество. Ето един пример в това отношение. Студент-започник по география полага практически изпит по методика в VII кл. Темата на изпитния му урок е „Стара

планина — общ преглед“. А последният въпрос от този урок е „Значение на Стара планина“. Студентът не разказва по този въпрос, а го разработва чрез беседа с учениците. Когато те говорят в края на часа за националноисторическото значение на Стара планина, учителят пуска магнетофон и в класа прозвучава мелодията на „Горда Стара планина“. Без подкана всички ученици запяват. След нея следва „Хей Балкан, ти роден наш“. Звънецът дава знак, че часът е привършил, обаче учениците продължават да пеят, докато завършат и втората песен. Урокът по география приключва с повишено настроение и със скъпи патриотични преживявания и чувства. При изпитването през следващия час според препоръчаната от учителя литература учениците сами изказват мисли, свързани със съдържанието и мислите за Стара планина в „Дядо Йоцо гледа“, „Един кът от Стара планина“, „Хаджи Димитър“ и др.

Учителят Т. С. широко използва при обучението по география екранните нагледни средства за възпитаване в патриотичен дух. Чрез тях той формира у учениците по-пълни представи за обекти с национално значение, като Белоградчишките скали, Дикилиташ, химкомбинатите край гр. Враца и в с. Река Девня, нефтокомбината край гр. Плевен, историческите паметници във Враца, Плевен, В. Търново, Плиска и другаде. Освен казаното от учителя и виденото от учениците на екрана се прочитат откъси от впечатленията на видни чуждестранни пътешественици, като Феликс Каниш, Франц Тоула и други, които са посетили Северна България и са отразили в своите пътеписи възхищението и преживяванията си от хубостите на нашата родина и от хуманните качества на нашия народ. Слушайки, учениците изпитват голяма национална гордост, че и чужденци са се възхищавали и сега се възхищават от прелестите на България. В следващия час те пре-разказват мислите им, макар че не са дадени в учебника. Същевременно учениците говорят с възторг и голямо уважение за БКП и за народната власт, които са организаторите и създателите на посочените по-горе химкомбинати от национално значение, както и за вековната дружба и взаимопомощ между българския и съветските народи. В друга паралелка, където същият учител не беше използвал комплексно всички по-горе посочени дидактически средства и методи, а беше се задоволил само в придържане към текста на учебника, резултатите от възпитателната работа бяха значително по-слаби.

За творческото изпълнение на основните положения, залегнали в тезисите от 12. X. 1967 г. и в решенията на Декемврийския пленум на ЦК на БКП относно патриотичното възпитание на нашата младеж, разнообразни възможности предлагат и извънкласните форми на учебната работа по география. Чрез тях може и трябва да се разшири и задълбочи досегашната учебна работа за изучаване на родното място, родния край, на отделни природни, стопански и поселищни обекти, за уреждането на географски вечери и утра и други. От тази гледна точка прекрасният опит на някои учители, като И. Константинов (Г. Оря-

ховица), Ив. Калайджиев (Ивайловград), А. Милушев (Пловдив) и други, трябва да бъде основно проучен и популяризиран, за да се използва творчески от всички останали учители по география в страната.

Особено големи възможности за подобряване на патриотичното възпитание предлагат организираните учебни походи, екскурзии и пътешествия с географска или с комплекснонаучна тематика. На посочените организационни форми се обръща изрично внимание и в тезисите (раздел V). Те обаче трябва да бъдат регламентирани и в бъдещите учебни планове, и в програмите по география, а чрез тях и в годишните планове за работа на учителите по география.

Чрез класните и извънкласните форми на работа учениците ще имат възможност да разберат добре дълбокия смисъл и да изпълнят творчески завета на големия наш родолюбец А. Константинов — „Опознай Родината си, за да я обикнеш“. Без всичко това учениците могат да правят великолепни декларации пред учителя за патриотизъм, обаче голяма част от тях няма да имат реално покритие. Това ще бъдат само празни фрази, без съдържание, и една заблуда за учителя по география, че е изпълнил добре патриотичновъзпитателните задачи на своята учебна работа.

За решителното подобряване на работата по патриотичното възпитание на учениците чрез обучението по география важно значение могат да имат и организираните срещи по време на учебните екскурзии с наши герои на социалистическия труд, с членове на бригадите за комунистически труд, с наши орденосъци, с видни представители на нашата родна наука и с изтъкнати първенци на обикновения труд в полето, в предприятията, в учрежденията и др.

В духа и смисъла на посочените партийни документи за осъществяване на патриотичното и интернационалното възпитание особено внимание трябва да се отдели и на самата организация на учебния процес. В нея е необходимо да се извършат сериозни подобрения. Както е известно, през последните години у нас се работи масово върху преустройството на учебния процес на проблемна основа и върху самостоятелното участие на учениците в учебната работа. Извършените наблюдения, опити и контролни проверки показват, че тези форми на работа дават положителни резултати, и то не само по отношение на образователните, а и по отношение на възпитателните и идейно-мирогледните задачи. Чрез тези форми на работа учениците се обучават не само да говорят за патриотизъм и интернационализъм, а и да действуват в живота като млади патриоти-интернационалисти.

Умелото използване на посочените и на редица други организационни форми, средства и методи за патриотичното и интернационалното възпитание зависи извънредно много и от подготовката на сегашните и особено на бъдещите учители по география. На този въпрос се обръща внимание и в тезисите на ЦК на БКП от 12. X. 1967 г. Без необходимата подготовка на съвременния наш учител училището мъчно би могло да стане могъщ идеологически институт за комуни-

стическото възпитание и идеологическото оформяне на младото поколение. С тази задача са задължени всички полувисши и висши педагогически учебни заведения, защото именно те подготвят учителските кадри, които от своя страна ще възпитават в патриотичен и интернационален дух младите поколения. В своето изказване пред Декемврийския пленум на ЦК на БКП др. В. Коцев изтъква, че „правилното възпитание на студентите зависи преди всичко . . . от съдържанието на учебния процес и от преподавателя като главна фигура в него“. По-нататък същият отбелязва, че „в своята дейност висшите учебни заведения много често подценяват въпросите за възпитанието на студентите и ги смятат само за задължение на идеологическите катедри и обществените организации“. Такива слабости действително има и те безспорно се отразяват зле върху подготовката на младите специалисти като утрешни възпитатели на нашата подрастваща младеж. За отстраняването на тези слабости е необходимо решително да се подобри възпитателната работа в самите учебни заведения за подготовка на учителски кадри. Едно от основните средства за това е всеки преподавател, който подготвя учители, да разкрива пред студентите с еднаква задълбоченост както научната страна на обектите, явленията и процесите от съответната наука, така също и значението им за нашата родина, за нашето социалистическо строителство, за възпитанието на младежта в патриотичен или интернационален дух, за сътрудничеството ни в рамките на СИВ и др. Второто важно средство за подготовката на студентите като бъдещи възпитатели е личният пример на всеки преподавател. Необходимо е не само лекциите и упражненията им да насочват студентите към патриотизъм и интернационализъм, а и делата им в личния и в обществения живот да бъдат положителен пример на родолюбие, на моралност, на хуманност и др.

В духа на засегагнатите аспекти законно изниква и въпросът, може ли географията като учебен предмет да изпълни всички посочени задачи, които стоят пред нея във връзка с патриотичното и интернационалното възпитание, при мястото и хорариумът, който се предвижда за нея в действащите учебни планове за различните видове и степени училища у нас? За правилния отговор на този сложен въпрос достатъчно материали ни дават тезисите и решенията на Декемврийския пленум на ЦК на БКП от 1967 г. Между другото в тях се казва, че за правилното патриотично възпитание на нашата младеж еднакво значение имат както миналото, така също и нашето героично социалистическо настояще. Според нас най-новите проектоучебни планове и програми за основните и за средните училища не са насочени достатъчно към всички основни проблеми на днешното и утрешното наше социалистическо развитие с цел да се покаже и разбере добре от учениците „днешният ден на нашето развитие и величието на нашето дело“¹.

¹ Тезиси на ЦК на БКП . . . , 1967, раздел V.

Между всички общообразователни учебни предмети географията безспорно има най-широки възможности да запознава нашата младеж с проблемите на нашето героично социалистическо съвремие, защото тя стои на границата между природните и обществените науки и диапазонът на нейния предмет като наука е относително по-широк. Освен това, както посочихме с някои примери, всички остриета на буржоазната идеологическа диверсия и пропаганда сега са насочени не към нашето минало, към нашата история, а главно против социалистическото настояще на нашата родина, за което най-вече географията може да дава широки познания на учениците.

В тезисите и в материалите от Декемврийския пленум на ЦК на БКП от 1967 г. се констатира, че е налице известно подценяване, пренебрегване, дори nihilистично отношение към нашата история. Другарят В. Коцев, секретар на ЦК на БКП, в своето изказване пред същия пленум казва, че „в сравнение с останалите социалистически страни в нашите училища се изучава най-малко история и особено родната история“. И все пак историята на България се изучава без изключение във всички видове наши училища и е един от предметите за зрелостен изпит в СПУ. Обаче ако всичко това е вярно за историята, тогава какво бихме казали за географията на нашата съвременна социалистическа родина, която е основният учебен предмет за патриотичното и интернационалното възпитание на нашите ученици? И ако чрез историята все още е подценено и има nihilистично отношение към нашето героично минало, чрез географията не по-малко се подценява и нашето героично социалистическо настояще. А ролята на миналото и на настоящето, както много пъти се подчерта, има еднакво значение за патриотичното възпитание на нашата младеж. Ето кои са и конкретните данни за nihilистичното отношение към географията на нашата родина, т. е. към нейното социалистическо настояще. Тя не се изучава изобщо в нито едно професионално-техническо училище, в много от средните професионално-технически училища и в голям брой от техникумите. Изучава се, и то със съвсем малък хорарум, само в отделни видове техникуми, броят на които е съвсем ограничен. А това значи, че в изброените три вида училища, където се обучават около 75% от завършилите основно училище, младежите не изучават географията на собствената си родина, в която са се родили, в която живеят и за която се подготвят като утрешни строители, войници и др. Тези 75% от нашата младеж са утрешните изпълнителски и средни ръководни кадри в един или друг отрасъл на народното стопанство. Този клон на стопанството не е възникнал, не се развива и не ще се развива на ничия земя. Той е част от нашето народно стопанство, от нашата родина и се развива при конкретно определени природни, обществени и икономически условия. Между другото добрият специалист в даден отрасъл трябва да познава всички тези условия за неговото настояще и перспективно развитие. Освен това отраслите, за които нашите професионални и технически училища подготвят кадри,

не са нещо изолирано в своето развитие. Напротив, всеки един от тях е неразделна част от нашето народно стопанство като цяло. Нещо повече, някои отрасли, за които училищата подготвят кадри, се специализират не само в рамките на нашето стопанство, но и в мащабите на СИВ, а понякога и в рамките на световния пазар. Бъдещият наш специалист трябва да бъде запознат добре с всички посочени въпроси от общообразователен характер. А всички те са обект на географията като учебен предмет. И съвсем не е случайно, че чрез отделни нейни дисциплини тя е застъпена като общообразователна наука във всички висши икономически, финансово-стопански, стопански, лесотехнически и други учебни заведения у нас и в чужбина. Щом практиката, дългогодишният опит на живота са наложили географията като необходима за общата подготовка на специалистите висшисти от материалното производство, на какво научно основание ще се отрече нейната общообразователна роля при подготовката на съответните средни и изпълнителски кадри, особено като имаме пред вид и нейното безспорно значение за патриотичното и интернационалното възпитание?

Сериозно е подценено мястото на географията и по-специално географията на нашата родина в средните политехнически училища както от общообразователна, така и от идейно-мирогледна, политехническа и възпитателна гледна точка. Основанията ни за това са много добре известни на цялата наша общественост и е излишно да се доказват.

Ето защо ние считаме, че е крайно време да се ликвидира подценяването както на историята, така също и на географията на нашата социалистическа родина при изработването на учебните планове за различните видове училища над основното образование. Според нас това е вредно увлечение при решаването на такива проблеми от важно общодържавно значение, което може и трябва да се отстрани чрез допълнителни разяснения и преценки на въпросите от различни гледни точки и аспекти. За случая не бива да се омаловажава и пренебрегва изцяло и близо вековният опит на нашето родно училище по отношение на географията като учебен предмет. Достатъчно указателни за това са и решенията на Декемврийския пленум на ЦК на БКП от 1967 г., в които се изисква да се постави поновому и да се подобри решително патриотичното и интернационалното възпитание на нашата младеж и на народа ни изобщо.

Изхождайки от изложените съображения и доводи, ние смятаме, че географията ще може да изпълни добре своите общообразователни, политехнически, идейно-мирогледни и патриотично-възпитателни задачи, ако бъде подходящо застъпена във всички училища с прием на ученици над основното образование. В средните училища географията на нашата родина трябва да бъде задължителна дисциплина за зрелостен изпит. Само при това условие ние мислим, че ще се създадат необходимите предпоставки нашето героично социалистическо съвремие да намери достойно своето място в патриотичното възпитание на

нашата младеж, нещо, което за момента се преценява като извънредно важно и актуално за нашата страна.

ЛИТЕРАТУРА

- Тезиси на ЦК на БКП „Някои основни проблеми на работата на партията с младежта и Комсомола“, 1967.
Решения на Декемврийския пленум на ЦК на БКП, 1967.

UBER EINIGE GEGENWÄRTIGE PROBLEME UND ASPEKTE DER PATRIOTISCHEN ERZIEHUNG MITTELS DES UNTERRICHTS DER ERDKUNDE

M. Petschevski

Zusammenfassung

Die patriotische Erziehung der Jugend war eine der Grundaufgaben unserer Schule in allen Epochen seit ihrer Gründung, obwohl ihre Ziele nicht dieselben zu allen Epochen waren. Das Problem der patriotischen Erziehung unserer Jugend zeichnet sich nicht nur durch seine Wichtigkeit, sondern auch durch seine Aktualität aus. Eine der Ursachen dafür ist, daß die patriotische Erziehung als Bestandteil der kommunistischen Erziehung eine wichtige Rolle im Kampf gegen die gegenwärtige bürgerliche ideologische Diversion spielt. Dadurch wird andererseits unsere Jugend gut für die aktive und bewußte Teilnahme an dem sozialistischen Aufbau, an der Verteidigung unseres Vaterlandes u.s.w. vorbereitet. Deshalb beschäftigt dieses Problem jetzt auch die obersten staatlichen und parteilichen Organe unseres Landes. So z. B. widmete im Jahre 1967 das Zentralkomitee der Bulgarischen Kommunistischen Partei diesem Problem ein spezielles Plenum. Darauf wurden Beschlüsse gefaßt, die den Charakter von Direktiven für die Unterrichtsarbeit und für die Erziehung in der Schule haben. Die Erfüllung dieser Beschlüsse steht im engen Zusammenhang mit dem Spezifikum der einzelnen Fächer. Das Ziel unserer Forschung, ausgelegt in diesem Artikel, ist die Rolle, die Möglichkeiten und den Platz der Erdkunde bei der Verwirklichung der Beschlüsse des Plenums im Dezember und der Thesen des ZK der BKP vom 12. X. 1967 zu zeigen. Wir haben ein System von Betrachtungen, Versuchen und Prüfungen in der praktischen Arbeit unserer Schulen durchgeführt. Wir kamen zu der Schlußfolgerung, daß die Erdkunde neben der Literatur und Geschichte, eine der Lehrfächer ist, die die größten Möglichkeiten hat, der Schule in der Erfüllung ihrer Aufgabe im Zusammenhang mit der patriotischen Erziehung unserer Jugend zu helfen. Die Gründe dafür wurzeln vor allem in dem Stoff der Geographie als Wissenschaft. An der Grenze zwischen der Natur- und Gesellschaftswissenschaften stehend, hat die Erdkunde die Möglichkeit die Schüler mit ziemlich dem Charakter nach mannigfaltigen Kenntnissen von unserer heldenhaften sozialistischen Gegenwart, von den natürlichen Bedingungen und Ressourcen unserer Heimat, von ihrer Bevölkerung und von ihren Orten, von den verschiedenartigen Zweigen ihrer Wirtschaft, von ihren ökonomischen Beziehungen mit dem Ausland, von den anderen Ländern in der Welt u.s.w. auszurüsten. Die Kenntnisse in diesen Fragen haben dieselbe Bedeutung wie für die Vorbereitung der Schüler für das Leben, so auch für ihre patriotische und internationale Erziehung. Außerdem sind jetzt die ganze Propaganda und ideologische Diversion nicht gegen unsere Vergangenheit, gegen unsere Geschichte, sondern hauptsächlich und vor allem gegen unsere sozialistische Gegenwart. Und die Geographie ist das Lehrfach, das den Schülern die meisten und konkreten Kenntnisse von unserer sozialistischen Gegenwart gibt und erscheint auf diese Weise das mächtigste Mittel gegen die Lügen und Erfindungen, die auf unser Vaterland gehen. Eben deswegen muß das Erlernen der Geographie insbesondere der Heimatkunde in allen Berufsschulen, Mittelberufsschulen, Techniken und allgemeinbildenden Oberschulen vertreten werden.

Um die patriotische und internationale Erziehung der Schüler zu verbessern und sie auf neue Wege zu führen, wie es die Beschlüsse des Dezemberplenums verlangen, werden in Zukunft die Formen, Mittel und Methoden des Unterrichts selbst eine wichtige Rolle spielen. Die von uns durchgeführten Forschungen zeigen, daß im Erdkundeunterricht die Ausflüge, die Wanderungen, die der Erdkunde gewidmeten Abende, die selbständige Arbeit der Schüler, der problematische Unterricht und die audio-visuelle Methode einen breiten Platz finden müssen.